Verkenning van Bosplaat 2 t/m 68 (patiowoningen en garages)
Datum: 19 augustus 2024 (concept)
Auteur: Wijnand Galema
Bezoekdatum: 20 december 2023, 5 juli en 5 augustus 2024

Architect: A. Evers en G.J.M. Sarlemijn, m.m.v. Marinus Oostenbrink
Ontwerpjaar: 1973
Bouwjaar: 1974-1975

Opmerking
Deze verkenning is door Monumenten en Archeologie (MenA) gemaakt op verzoek van het dagelijks bestuur van Stadsdeel Noord met als doel het inventariseren van de aanwezige monumentwaarden. Dit naar aanleiding van de aanvraag van Erfgoedvereniging Heemschut en het Cuypersgenootschap (22-11-2013) om de patiowoningen en garages, Bosplaat 2 tm 68, aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Op de waarderingskaart AUP gebieden scoren de woningen op alle vier de criteria – A. Bouwtype, B. Architectuur, C. Verkaveling en D Tuinstadkarakter – het maximale aantal van 5 punten). Met in totaal 20 punten zijn de patiowoningen aangemerkt als een orde 1 (monumentwaardig).

Van de 15 woningen is alleen het interieur van Bosplaat 6 en Bosplaat 24 bekeken.

Stedenbouwkundige context
De patiowoningen en garages zijn gelegen in de wijk Buikslotermeer, de middelste van drie naoorlogse wijken in Amsterdam-Noord. De wijk beslaat een groot deel van de Buikslotermeerpolder, die ontstond na drooglegging van het gelijknamige meer in 1628, en behoort tot een van de vroegste ingepolderde meren van Waterland. Na de drooglegging werd de polder verkaveld in langgerekte, evenwijdige percelen, waarop alleen veeteelt mogelijk was vanwege de drassige veenbodem. De boerderijen stonden langs de Buikslotermeerdijk, die samen met de ringsloot de polder omzoomde. Tijdens de stormvloed van 1916 overstroomde de polder en werd een groot deel van de bebouwing verwoest.

In 1921 werd de polder door Amsterdam geannexeerd met het oog op toekomstige stadsuitbreidingen, maar die zouden nog zo'n veertig jaar op zich laten wachten. De Middenweg, die de polder in noord-zuid richting doorsneed, werd in de jaren dertig verbreed en omgedoopt tot Leeuwarderweg. De opening van de Afsluitdijk in 1933 creëerde een nieuwe verbinding tussen het westen en het noorden van het land. In het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) uit 1934 werd de basis gelegd voor de grootschalige stadsuitbreidingen van de stad. Voor Noord voorzagen de ontwerpers geen nieuwe woonwijken, maar werd vooral verbetering van de infrastructuur rondom de bestaande tuindorpen voorgesteld. Om de bebouwing heen werd een kanaal voor de scheepvaart geprojecteerd als alternatief voor het drukke en bochtige IJ, dwars door het grondgebied van het huidige Noord.

Na de Tweede Wereldoorlog kwam Noord in het vizier als mogelijke woningbouwlocatie. De afdeling Stadsontwikkeling adviseerde in 1956 het Kanaal om de Noord verder naar het noorden op te schuiven zodat ruimte werd gemaakt voor nieuwe woonwijken. Dit werd vastgelegd in het Structuurplan voor Amsterdam-Noord uit 1959. Hierin waren ook nieuwe oeververbindingen over en onder het IJ opgenomen, die de bereikbaarheid van Noord zouden verbeteren. Het kanaal zou er nooit komen, maar

het tracé liep parallel met de geprojecteerde ringweg die uiteindelijk wel tot stand kwam in de jaren tachtig.

Voor de opzet van de naoorlogse wijken in Noord werd het tuindorp-principe ingewisseld voor de tuinstad-ideologie, zoals die in de Westelijke Tuinsteden volop in praktijk werd gebracht op basis van het AUP. Het leidmotief in de ruimtelijke opzet was de scheiding van functies wonen, werken, verkeer en recreatie. De toekomstige woonwijken werden opgedeeld in afzonderlijk uit te werken bouwvelden waarvan de contouren op hoofdlijnen werden vastgelegd. In het ontwerp van de bouwvelden werd uitgegaan van een open verkaveling in stroken, haken en hoven met bebouwing in laag-, middel- en hoogbouw met daartussen één doorgaande groene ruimte. Het idee was dat de bewoner vanuit zijn woning, aan een gemeenschappelijke tuin of woonpad, via een smalle groenstrook naar de hoofdgroenstructuur kon lopen en vervolgens naar een groter recreatiegebied.

Dit systeem van groene verbindingen van klein naar groot en omgekeerd, keert terug in de opzet van Buikslotermeer. Anders dan in de Westelijke Tuinsteden is de verhoogde ligging van de belangrijkste ontsluitingswegen. Als gevolg van de complexe historisch-geografische omstandigheden was het niet mogelijk gebleken om de wijk op dezelfde hoogte te leggen als de omgeving. Het oude polderpeil bleef gehandhaafd, maar door de autowegen IJdoornlaan, Nieuwe Purmerweg en Waddenweg verhoogd aan te leggen was het mogelijk om een gescheiden tracé voor het langzaam verkeer te maken. De wijk kwam aan de zuid- en oostzijde op enige afstand van de Buikslotermeerdijk te liggen. Dijk en ringsloot gingen op in de landschappelijke en geaccidenteerde setting van het Baanakkerspark. Als onderdeel van de waterstructuur van de wijk werd een bajonetvormige singel aangelegd langs het Baanakkerspark, die tevens de oostgrens van de wijk vormt. Aan de noord- en westzijde vormen de Ring A10 en de Leeuwarderweg de begrenzingen van de wijk.

De oost-west gelegen IJdoornlaan deelt de wijk op in een noordelijk en een zuidelijk deel. De bebouwing van het zuidelijk deel bestaat grotendeels uit winkelcentrum Boven 't Y, parallel aan de IJdoornlaan, en het grootschalige Plan van Gool ten zuiden daarvan (beschermd stadsgezicht). Dit bestaat uit langgerekte stroken van vijf bouwlagen in haakvorm onderling verbonden door opvallende luchtbruggen, en twee vrijstaande hoogbouwaccenten nabij het winkelcentrum. Het noordelijk deel is opgebouwd uit verschillende bebouwingsvelden, waarbij aan de randen aan de noord- en westzijde hoogbouw in combinatie met laagbouw is gesitueerd. Deze randen omsluiten een middendeel met voornamelijk middelhoge galerijflats. Aan de oostzijde, nabij de kruising van de singel met de IJdoornlaan werd in het stedenbouwkundig plan ruimte gereserveerd voor grondgebonden woningen in laagbouw. Hiermee werd de basis gelegd voor de woningen aan de Bosplaat. Dit buurtje zou worden opgedeeld in drie stroken eengezinswoningen, zes twee-onder-éénkapwoningen in twee bouwlagen en het ensemble van patiowoningen van slechts één bouwlaag hoog.

De ruimtelijke opzet van het ensemble, dat in totaal uit 15 woningen en 19 garages bestaat, komt grotendeels voort uit de stedenbouwkundige context van Buikslotermeer. De woningen zijn gesitueerd aan autovrije woonpaden en de garages vormen een afzonderlijk cluster aan de toegangsweg tot het buurtje. Dit sluit aan bij het principe van het scheiden van verkeersstromen. De woonpaden vormen een u-vorm waarlangs de woningen staan gegroepeerd in vier stroken van afwisselende lengte. De langste strook, van in totaal zeven woningen, ligt tegen het talud van de IJdoornlaan en ligt daarom een meter hoger dan de overige woningen ten noorden hiervan. Het hoogteverschil van de wijk heeft op deze manier tot een geaccidenteerd maaiveld geleid en de woningen erlangs hebben als enige een verhoogde voorzone met toegangstrap naar de entree. Haaks op deze lange strook bevinden zich drie geschakelde woningen aan de westzijde en twee geschakelde woningen aan oostzijde. Er tussenin liggen nog drie geschakelde woningen, die het hart van het ensemble vormen. Het woonpad parallel aan de IJdoornlaan sluit aan de oostzijde aan op het pad langs de singel, waarmee de verbinding met de hoofdgroenstructuur is gelegd.

Tezamen omsluiten de woningen het garagecluster, dat uit drie stroken van verschillende lengtes bestaat. De stroken zijn onderling verbonden door twee overkappingen aan de straatzijde, die als een

poort werken. Door de verschillende lengtes en de verspringingen in de rooilijnen van de bebouwing is een speelse compositie van volumes ontstaan, die enerzijds voortkomt uit de enigszins diagonale ligging van de IJdoornlaan en anderszijds is toegepast om de kleinschalige opzet van het ensemble te versterken. De strenge orthogonale structuur van de wijk wordt hiermee subtiel doorbroken.

Gebouwtype en bouwgeschiedenis in hoofdlijnen

Gebouwtype

Kenmerkend voor de typologie van de patiowoning in het algemeen is de ruimtelijke opzet rondom een besloten binnentuin – de patio – en de oriëntatie van de belangrijkste vertrekken hierop. De woningen aan de Bosplaat zijn volgens dit principe ontworpen en hebben allemaal een patio van 6,90 x 6,90 meter. Er zijn drie verschillende types met een identieke diepte van 17 meter, maar met een variërende breedte. Het meest voorkomende type A (10 stuks) heeft een breedte van 12 meter en heeft een u-vormige plattegrond met de patio in het midden. De patio wordt afgesloten door schakeling met de naastgelegen woning, waarvan de blinde zijgevel de vierde wand van de patio vormt. De woning heeft een oppervlakte van ongeveer 165 vierkante meter. Aan de voorzijde heeft dit type twee slaapkamers, waarvan één ook ramen heeft aan de patio, een berging en een entree. Deze is enigszins teruggelegd in een overdekt portiek. In het tussenlid dat voorzijde en achterzijde met elkaar verbindt, bevindt zich de hoofdslaapkamer, de badkamer en het toilet. Achter de slaapkamer, langs de zijmuur van de woning, loopt een brede gang die als zogenaamde woonhal is aangeduid. Deze komt uit aan de achterzijde in de gecombineerde keuken en woonkamer over de volledige breedte van de woning. Boven de keuken bevindt zich een verhoogd gedeelte van 4,50 bij 4,50 meter, dat uitsteekt boven het dak en uitzicht biedt op de omgeving. De helft van deze uitbouw is voorzien van een entresol, bereikbaar via een steektrap vanuit de woonkamer. Op deze manier is een vide gecreëerd die vanuit de woonkamer zicht biedt op de entresol en omgekeerd. In de verkoopbrochure en in de eerste ontwerptekeningen staan overigens spiltrappen getekend in de hoek van de keuken, maar die zijn op het laatste moment gewijzigd in steektrappen en langs de zijwand geplaatst. De woonkamer is met uitzondering van een smal venster in de achtergevel geheel gericht op de patio.

Aan steeds één uiteinde van de stroken liggen extra brede woningen van 15 meter breed. Dit type B heeft een carré-vormige plattegrond waarbij de patio aan vier zijden wordt omsloten door de woning. Op hoofdlijnen lijkt de plattegrond op type A, maar de extra breedte biedt aan de voorzijde ruimte voor grotere slaapkamers en berging. In het extra tussenlid kunnen één grote of twee kleine slaapkamers gemaakt worden met uitzicht op de patio. Aan de achterzijde is in plaats van één grote woonkamer zoals bij type A, een iets kleinere woonkamer en een studeerkamer gemaakt, die ook als tweede woonkamer kan fungeren. Er is bewust gekozen om dit type woning aan de uiteinden te situeren en niet te eindigen met een type A, zodat alle patio's door bebouwd volume worden omsloten en niet aan de openbare ruimte grenzen. Dit zorgt voor optimale privacy. Het derde type komt twee keer voor en zijn aan elkaar gekoppeld, en heeft ook een breedte van 15 meter. Ze vormen de kleinste reeks van de vier stroken en liggen aan de oostzijde. Dit type C was oorspronkelijk bedoeld als praktijkwoning met spreekkamer en wachtkamer. De entree is bij dit type verschoven en een slaapkamer en berging zijn omgewisseld om de wachtkamer te kunnen bereiken los van het woongedeelte. Type B en C hebben een oppervlakte van ongeveer 216 vierkante meter.

Bouwgeschiedenis in hoofdlijnen

De woningen kwamen tot stand in opdracht van Bouwbedrijf De Waal NV uit Utrecht, die het project als ontwikkelend aannemer ook heeft gebouwd. Het bedrijf had eerder met Evers en Sarlemijn samengewerkt aan woningbouw in Gorinchem. De bouwvergunning werd in het voorjaar van 1973 aangevraagd en nadat in het najaar nog enkele wijzigingen werden aangebracht, kon de vergunning in februari 1974 worden verleend. De Commissie voor de Nieuwe Stad, die de bouwplannen in de uitbreidingswijken beoordeelde en het bouwplan in juni 1973 beoordeelde, had geen bezwaren. Het Grondbedrijf van de Dienst der Publieke Werken maakte een opmerking over de fundering van de woningen. In verband met de nog niet voltooide consolidatie van het grondlichaam van de verhoogde IJdoornlaan, diende rekening te worden gehouden met horizontale gronddruk op de paalfundering. Om

die reden werd besloten de hoger gelegen woningen langs het talud te voorzien van betonnen heipalen. De overige woningen hebben een houten paalfundering met betonopzetters.

De woningen waren bedoeld voor de vrije verkoop en werden met een fraaie verkoopbrochure in de markt gezet. Met de bijzondere typologie, de ruime afmetingen en het hoogwaardige afwerkingsniveau richtte de bouwer zich op het hogere segment in de woningmarkt. De woningen werden betrokken door een kopersgroep van overwegend hoogopgeleiden met een medische, academische of creatieve achtergrond, waarvan enkelen er nog steeds wonen. Het merendeel van de woningen heeft verschillende eigenaren gehad waardoor de indeling en afwerking van de binnenzijde is aangepast aan het gebruik en de smaak van de bewoners. Ook aan de buitenzijde hebben verschillende ingrepen plaatsgevonden, met name aan de houten puien, entreepartijen en boeidelen. De indeling van de vensters, ook in de uitbouwen op het dak, is niet overal origineel meer. Het in donkerbruine beits afgewerkte houtwerk is bij enkele woningen overgeschilderd in een donkere dekkende verf of vervangen door een ander materiaal. Desondanks is de samenhang van het ensemble nog grotendeels intact. Dat komt voornamelijk door de bakstenen gevels die origineel zijn gebleven, met de consequente en karakteristieke horizontale belijning van het in donkere kleuren uitgevoerde houtwerk. Bij enkele garagedeuren is bij vervanging de richting van de latten gewijzigd van verticaal naar horizontaal.

Een bijzondere uitbreiding van het ensemble is het 'torentje' dat is toegevoegd aan woning op nummer 8, dat in 1991 door architect Adriaan Evers en zijn zoon Pieter Evers is ontworpen. Het betreft de woning aan de westzijde van de hoger gelegen strook, waar op de noordwesthoek een rechthoekig volume in drie bouwlagen is toegevoegd. Door de betrokkenheid van de oorspronkelijke architect is deze toevoeging in een vrijwel identieke bouwstijl ontworpen en uitgevoerd in overeenkomstige baksteen en houtwerk. Enkele decoratieve details zoals de geprofileerde metselwerk hoeken van het trappenhuis en de baksteenreliëfs en betonnen 'planchets' in de top van het torentje, zijn enigszins vervreemdend maar staan op subtiele wijze ook symbool voor de andere tijd waarin ze zijn ontworpen.

Architectonische verschijningsvorm

Exterieur

De gevels van de woningen en de garages bestaan uit metselwerk in een gele genuanceerde baksteen in wild verband. De lagenmaat bestaat uit 15 stenen per meter in plaats van de gangbare 16 stenen, kenmerkend voor het werk van Evers en Sarlemijn. Hierdoor zijn de voegen dikker dan gebruikelijk en samen met de lichte, minerale voegspecie en platvolle uitvoering onderstreept dit de robuuste uitstraling van de architectuur. De metselwerk gevels worden onderbroken door de smalle, manshoge houten vensters waarin alle gevelopeningen in de buitengevels zijn uitgevoerd. De oorspronkelijke driedeling met aluminium schuifvensters in het middelste deel is nog bij een enkele woning aanwezig. Consequent toegepast is de geprononceerde scheiding tussen de manshoge vensters en de kleine bovenlichten, bestaande uit een fors 'kalf' bekleed met schroten in horizontale richting. Het bovendeel van het kozijnhout van de bovenlichten steekt iets uit boven het metselwerk en valt samen met de onderste lat van de rondom doorlopende boeiboorden, die eveneens uit horizontale schroten bestaan. De boeidelen en vensters liggen iets terug ten opzichte van de metselwerk gevels, waardoor een bijzonder reliëf en geleding ontstaat in de gevel. Kozijnen en schroten zijn van donker gesadolineerd (gebeitst) hardhout, vernoemd naar het Britse verfmerk Sadolin. De vensterbanken aan de onderzijde van de puien zijn van roodbruine keramische tegels. Bij de twee woningen van het type C, zijn in de gevel aan de singel als enige extra hoge vensters aangebracht ter plaatse van de trap naar de entresols.

De entrees van de woningen bevinden zich in een breed en diep portiek, dat als een voorportaal voor de woning functioneert. De bezoeker staat nog buiten maar onder een afdak en binnen de contouren van de woning. Het creëren van een overgangszone tussen het publieke en private is kenmerkend voor de architectuur van de jaren zeventig. De entree wordt in de buitengevels gemarkeerd door het tot deurhoogte verlaagde boeiboord, voorzien van een centraal gepositioneerde, verticale opening voor extra daglicht. Het metselwerk van de gevels is in de zijwanden van de portieken doorgetrokken, waarin aan één zijde een deur naar de inpandige berging is aangebracht. De oorspronkelijke voordeur heeft drie

verticale vensterstroken en wordt geflankeerd door smalle zijlichten en gesloten delen van verticale schroten.

De uitbouwen op het dak zijn eveneens in metselwerk uitgevoerd en zijn aan twee zijden voorzien van bandramen op stroken bekleed met horizontale schroten, die overeenkomen met de kalven in de buitengevels. Enkele vensters worden, afhankelijk van de schakeling van de woning, onderbroken door het uitgemetselde rookkanaal van de aangrenzende woning. De andere twee zijden hebben een samengesteld venster bestaande uit twee lage ramen gescheiden door een halfhoog gemetseld penant, afgesloten door een bandraam op horizontale schroten.

Bij de indeling van de binnengevels is openheid naar de patio het leidmotief geweest. Alle vertrekken aan de binnentuin hebben oorspronkelijk aluminium schuifpuien in hardhouten kaders, afgewisseld met een enkel smal raam bovenlangs en een gemetseld muurdeel. De gevels en kozijnen hebben een vergelijkbare materialisering en detaillering dan de buitengeevels. Ook hier liggen de kozijnen en de boeidelen iets terug ten opzichte van het metselwerk en is een geprononceerd kalf tussen de manshoge puien en de smalle bovenlichten aangebracht. Bij type A bestaat een zijde van de patio uit een gesloten wand; de zijmuur van de belending.

De garages zijn in samenhang met de woningen ontworpen en hebben overeenkomstige gevels van geel genuanceerd metselwerk en donker gebeitst houtwerk, zoals bij de de kenmerkende terugliggende boeidelen met horizontale schroten. Ter plaatse van de garagedeuren zijn deze boeidelen verlaagd en voorzien van een gecentreerd bovenlicht. De garagedeuren zelf hebben een verticale lattenstructuur. Aan de achterzijde van de garages zijn de boeiboorden ook verlaagd tussen gemetselde penanten en ook hier voorzien van bovenlicht. De luifels aan de straatzijde, die de stroken onderling verbinden, zijn eveneens afgewerkt met horizontale schroten met een vergelijkbare opening als bij de entreepartijen. De woningen en de garages zijn plat afgedekt, zoals alle oorspronkelijke bebouwing van Buikslotermeer.

Interieur
Het robuuste karakter van de architectuur komt terug in de afwerking en detaillering van het interieur van de woningen, hoewel niet overal meer aanwezig. De wanden van woonkamer, gangen en hallen zijn oorspronkelijk uitgevoerd in schoon metselwerk en ook het houtwerk is hier donker gebeitst. In de afwerking van de vloerrand, trapboom en balustrade van de entresol is gebruikt gemaakt van horizontale schroten, net als de kalven van de vensters en puien in de gevels. De woonkamers werden uitgerust met een open haard van schoon metselwerk bestaande uit een blokvormige basis en vierkant rookkanaal dat los is gehouden van de achterwand. In de entreehal is het plafond direct achter de voordeur verlaagd waarbij de rand ook hier is afgewerkt met verticale schroten. De kozijnen van de deuren vanuit de entreehal naar de grote slaapkamer, naar de gang met aansluitende woonhal en tussen woon- en hoofdslaapkamer zijn uitgevoerd als een buitenkozijn in donker gebeitst hardhout. Dit ondersteunt het idee van een binnen- en buitenwereld die met elkaar verbonden zijn.

Buitenruimte
De percelen waarop de woningen zijn gelegen, zijn in erfpacht uitgegeven. Hoewel oorspronkelijk niet toegankelijk vanuit de woning, behoort een deel van de achterliggende plantsoenstroken tot het eigendom. Een enkele woning heeft ter plaatse van het smalle raam in de woonkamer een toegang gemaakt voor onderhoud of gebruik als tuin. De hoger gelegen woningen hebben een voortuin à niveau. Als grondkering zijn palissades, houten keerwanden van spoorbielzen aangelegd, eveneens ontworpen door Evers en Sarlemijn. Deze palissades worden onderbroken door de brede trappen naar de woningen, die oorspronkelijk ook met bielzen zijn gemaakt. De tussenliggende woonpaden, plantsoenstroken en bestratingen behoren tot het openbaar gebied en zijn vermoedelijk door de gemeente ontworpen. De bestrating bestaat uit een groot formaat betontegels en elk woonpad is voorzien van een eigen boomsoort.

Cultuurhistorische context

A. (Adriaan of Aat) Evers (1914-1997) en G.M.J. (Geert) Sarlemijn (1909-1993) waren Amsterdammer van geboorte en volgden beiden de opleiding bouwkunde aan de MTS. Evers was voor de Tweede Wereldoorlog werkzaam bij verschillende bureaus, waaronder J.F. Berghoef en bij de Nederlandse Spoorwegen. Sarlemijn vestigde zich in 1932 als architect, maar werkte voornamelijk aan kleine opdrachten voor meubelontwerpen, interieurs en verbouwingen. In de vroege oorlogsjaren volgden beiden colleges bij Granpré Molière aan de Technische Hogeschool in Delft. In 1941 richtten ze samen een bureau op dat tijdens de bezetting het hoofd boven water hield met kleine interieuropdrachten, opmeten van monumenten en lesgeven. Samen volgden ze vanaf 1947 de cursus kerkelijke architectuur aan de katholieke leergangen in 's-Hertogenbosch, die onder leiding stond van de Benedictijner monnik Dom Hans van der Laan. Hij ontwikkelde een katholieke variant van de traditionele Delftse School, die door hun andere leermeester Granpré Molière als tegenhanger van de modernistische invloeden in de architectuur in gang was gezet.

Tijdens de wederopbouw kreeg het duo grotere opdrachten van overwegend katholieke opdrachtgevers voor woningbouw, scholen en kerken door heel Nederland. Veel van de vroeg-naoorlogse gebouwen werden ontworpen in de stijl van de Bossche School, waarin het gebruik van traditionele baksteen en aan de klassieke architectuur ontleende elementen dominant is. Ook werkten zij met de door Van der Laan ontwikkelde en ingenieuze maatsysteem van het 'plastisch getal'. Bekende voorbeelden zijn de woningbouwprojecten Kremlin in Gorinchem (rijksmonument) en de Afrika- en Bouwmeestersbuurt in Nijmegen (beschermd stadsbeeld). In Amsterdam is een groot aantal van hun werken te vinden zoals de Heilige Sacramentskerk in Tuindorp-Oostzaan (gemeentelijk monument), woningen met winkels in Slotermeer en verschillende scholen in Bos en Lommer en Slotermeer.

Naast hun werk als architect waren beiden actief in het culturele en geestelijk leven van Amsterdam. Sarlemijn zette zich in voor het katholieke verenigingswezen, als secretaris van de kring van kerkenbouwers in het bisdom Haarlem (de Pieterskring) en bestuurslid van de Algemene Katholieke Kunstenaarsvereniging (AKKV). Voor deze werkzaamheden ontving hij een hoge pauselijke onderscheiding: Ridder in de orde van de Heilige Gregorius de Grote. Evers was lange tijd lid was van de Monumentenraad en ontving de Gouden Speld van de gemeente Amsterdam voor zijn betrokkenheid bij het inventariseren van monumenten in de stad.

Hun voorliefde voor baksteen bleef gedurende hun hele carrière bestaan. Het ontwerp voor de Bosplaat is een van hun laatst bekende ontwerpen. In de verkoopbrochure van de Bosplaat wordt als medewerkend architect ook de naam van architect Marinus Oostenbrink (1943) genoemd. Hij kwam in 1968 bij het bureau werken en werd gezien als jonge innovator die een vertaalslag kon maken van de traditionele, ambachtelijke ontwerpbenadering naar een meer eigentijdse architectuur. Een voorbeeld is het ontwerp voor het inmiddels gesloopte Waterlant College, ook in Buikslotermeer, waar Oostenbrink zich deels liet inspireren door het structuralisme van Hertzberger en Van Eyck. Ook de patiowoningen kunnen worden gezien als een unieke combinatie van invloeden. De Bossche-Schoolwortels komen tot uiting in het gebruik van baksteen met zwaar voegwerk, de gebalanceerde plattegronden en de geprononceerde kalven die als klassieke, zwaar aangezette lateien. Kenmerkend voor de jaren-zeventig is het verzachten van de grootschaligheid en monotonie die de woningbouw aan het einde van de jaren zestig domineerde. Dit is te zien aan de speelse ruimtelijke opzet, het typische palet van (schoon) metselwerk en bruin gebeitste kozijnen en de entreeportiek als overgangselement.

Voor bouwbedrijf De Waal, waarvoor Evers en Sarlemijn de woningen in Gorinchem hadden ontworpen, vormde het project aan de Bosplaat een van de eerste resultaten van hun projectontwikkelingsambities waarop het bedrijf zich wilde toeleggen. Het bestemmingsplan liet vanwege de beperkte hoogte geen gewone eengezinshuizen toe en tegelijkertijd ontstond er groeiende behoefte aan onderscheidende woonvormen. De Waal zag mogelijkheden om op de locatie in een grotere dichtheid te bouwen en een specifiek en herkenbaar product te ontwikkelen dat aansloeg bij een specifieke doelgroep van hoger opgeleiden. De entresol werd in de brochure niet voor niets aangeprezen als een extra ruimte voor 'bureau, bibliotheek, piano, stereo-installatie of collectie'.

Het type van de patiowoning komt vaker voor maar is in deze specifieke vorm zeldzaam in Amsterdam. Naast de Bosplaat kennen we de pationwoningen van het echtpaar Hartsuyker aan de Cannenburg. De eveneens door Evers en Sarlemijn ontworpen patiowoningen in Banne Buiksloot vertonen weliswaar overeenkomsten in architectuur, maar vormen een gesloten bouwblok en hebben een veel minder groene setting. Wat de Bosplaat extra bijzonder maakt is de ruimtelijke opzet als een opzichzelfstaand en herkenbaar ensemble met woonpaden, verspringende rooilijnen en een geaccidenteerd maaiveld.

Conclusie / registeromschrijving (concept)

Architectonische waarden

De patiowoningen aan de Bosplaat zijn van belang als representant van de veranderende opvattingen in de architectuur van rond 1970. De ruimtelijke opzet van de woningen met vide en entresol, de variatie op de typologie van de patiowoning en het materiaalgebruik van baksteen en gebeitst houtwerk, zijn typerend voor de architectuur van de jaren zeventig. Daarnaast is het project van belang voor het oeuvre van de architecten Evers en Sarlemijn, die met wortels in de Bossche School naar aansluiting zochten bij de structuralistische tendensen in de architectuur.

Stedenbouwkundige waarden

Het ensemble is van belang vanwege de stedenbouwkundige opzet met woonpaden, separate garages, groenstroken, verspringende rooilijnen, wisselende bloklengtes en hoogteverschillen die tot een bijzondere, ruimtelijke compositie en samenhangend geheel zijn samengebracht. De gevarieerde opzet is binnen de context van Buikslotermeer bijzonder, maar tegelijkertijd sluit het aan bij de uitgangspunten van de wijk waarin de scheiding van auto- en langzaam verkeer en verbinding met de groenstructuur uitgangspunten waren.

Gaafheid/herkenbaarheid

De patiowoningen en de garages zijn in hun hoofdopzet en architectuur goed bewaard gebleven en duidelijk herkenbaar als product van de jaren zeventig. De gele baksteen, het bruin gebeitste houtwerk en de buitenruimte met palissades van spoorbielzen dragen hier in hoge mate aan bij.

Zeldzaamheid

De combinatie van ambachtelijke baksteenarchitectuur en structuralistische elementen is binnen de Amsterdamse context redelijk zeldzaam. De typologie van de patiowoning in combinatie met de woonpaden, hoogteverschillen en de gevarieerde ruimtelijke opzet is uniek.

Bronnen en literatuur

- Nieuwe Instituut, Rotterdam, archief Evers en Sarlemijn
- Stadsarchief Amsterdam, beeldbank
- Stadsdeel Noord, Archief van de Dienst Bouw- en Woningtoezicht en rechtsopvolger

- Bureau Monumenten en Archeologie, *Cultuurhistorische verkenning Buikslotermeer II Amsterdam Noord*, Amsterdam 2012 (pdf)
- 'Patiowoningen te Amsterdam, architecten A. Evers en G.J.M. Sarlemijn, Amsterdam' in *Bouw* (28), 1973, nr. 47, p.1409

Met dank aan Marinus Oostenbrink, oud-medewerker van Evers en Sarlemijn, voor het toesturen van zijn notitie *Van T.U. Delft naar Bossche School? Grenzen aan het erfgoed*, Amsterdam, 8 augustus 2024

Beeldmateriaal

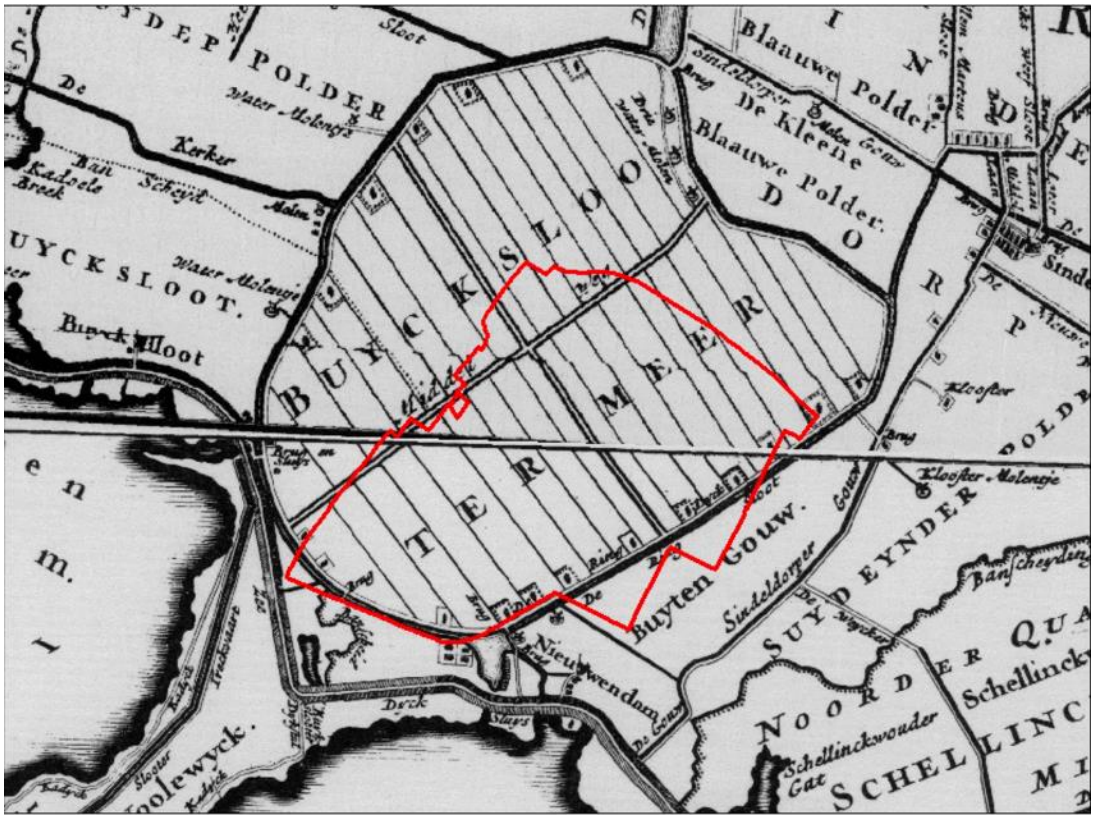

Begrenzingen van de wijk Buikslotermeer geprojecteerd op een historische kaart van de polder van rond 1700 (Cultuurhistorische Verkenning Buikslotermeer, 2012).

Uitsnede van Amsterdam-Noord van het AUP, 1934, met hierop het geprojecteerde 'Kanaal om de Noord' (Cultuurhistorische Verkenning Buikslotermeer, 2012).

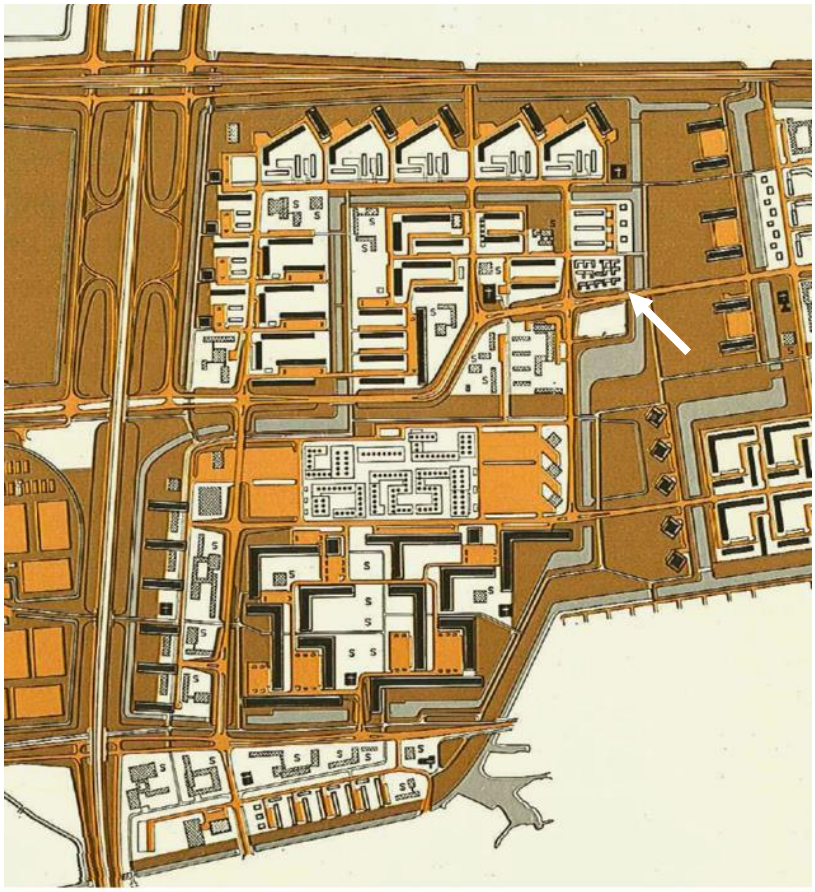

Bewerking van het stedenbouwkundig plan voor Buikslotermeer, 1967 (Cultuurhistorische Verkenning Buikslotermeer, 2012).

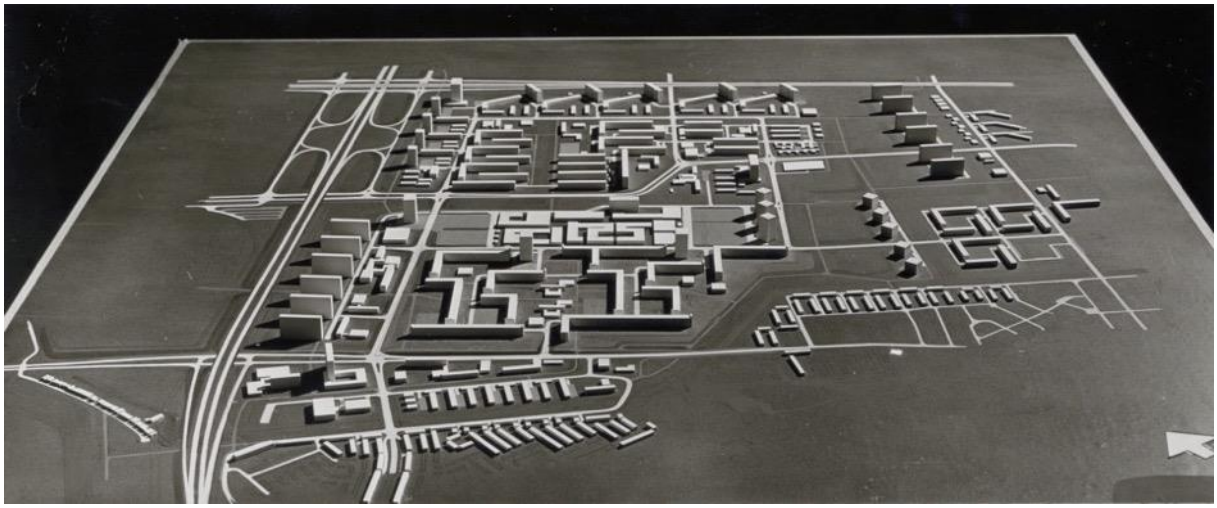

Maquette van Buikslotermeer uit 1965 met hierop goed zichtbaar het Plan van Gool aan de zuidzijde, de hoogbouw aan de west- en noordzijde, en de laagbouw aan de oostzijde nabij de IJdoornlaan (Stadsarchief Amsterdam).

Situatiekaartje Buikslotermeer met rood omkaderd Bosplaat 2 tm 68 (Data Amsterdam(

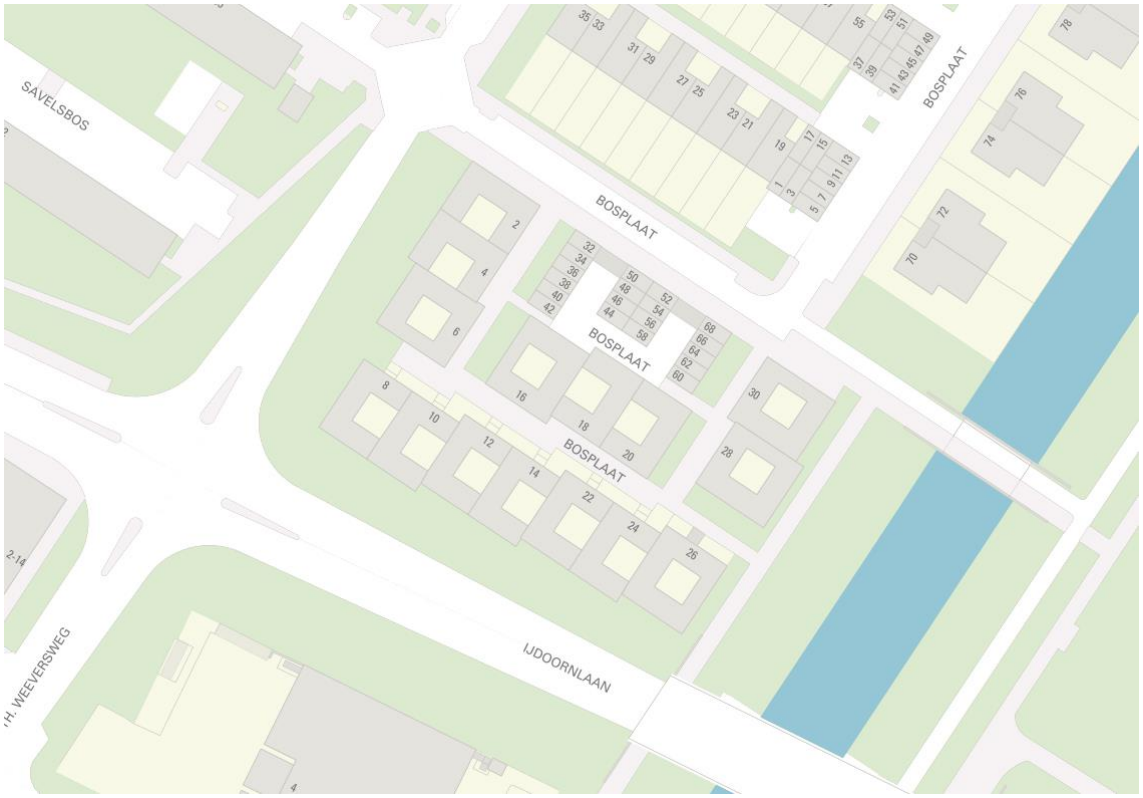

Situatiekaartje Bosplaat 2 tm 68 (Data Amsterdam)

Luchtfoto Bosplaat 2 tm 68 (Data Amsterdam)

Situatietekening van het project met de vier in lengte wisselende stroken, de tussenliggende garages en de aansluiting op de omgeving (verkoopbrochure, collectie bewoner).

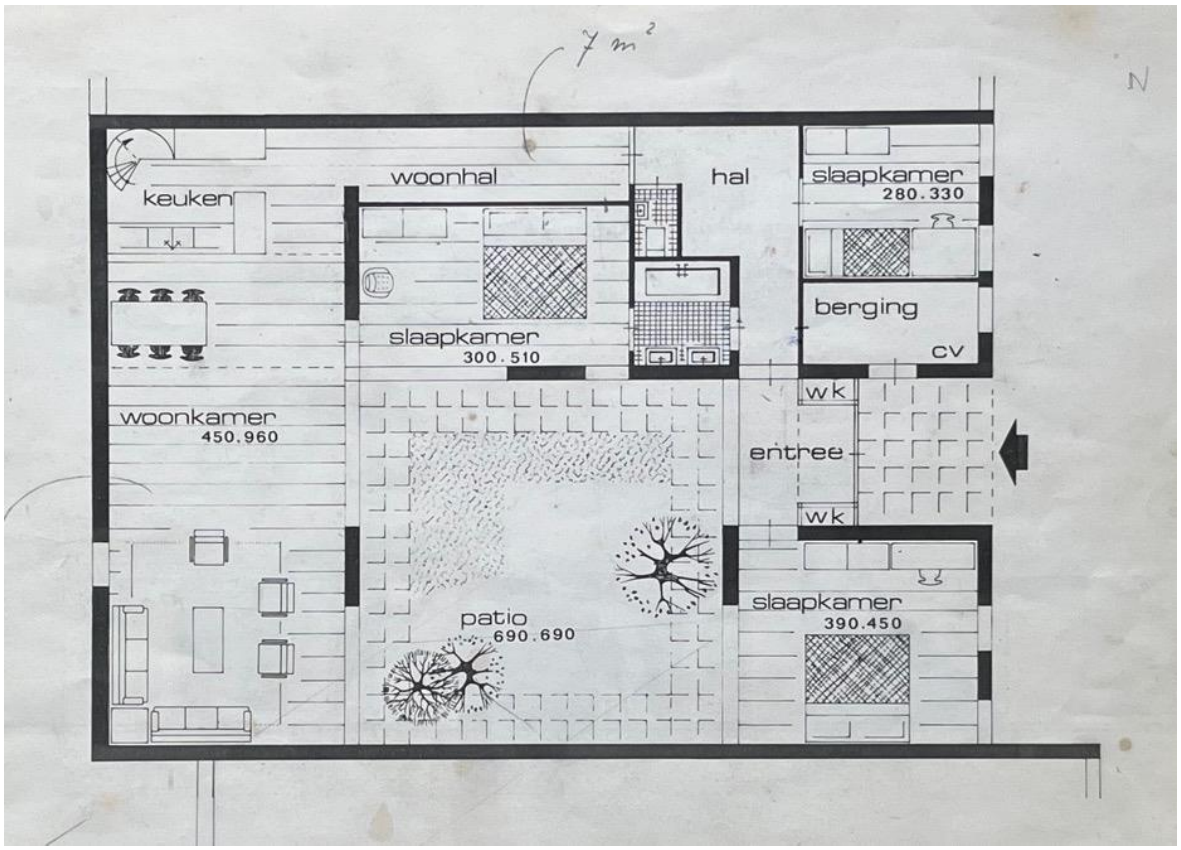

Plattegrond type A (originele verkoopbrochure, privébezit bewoner).

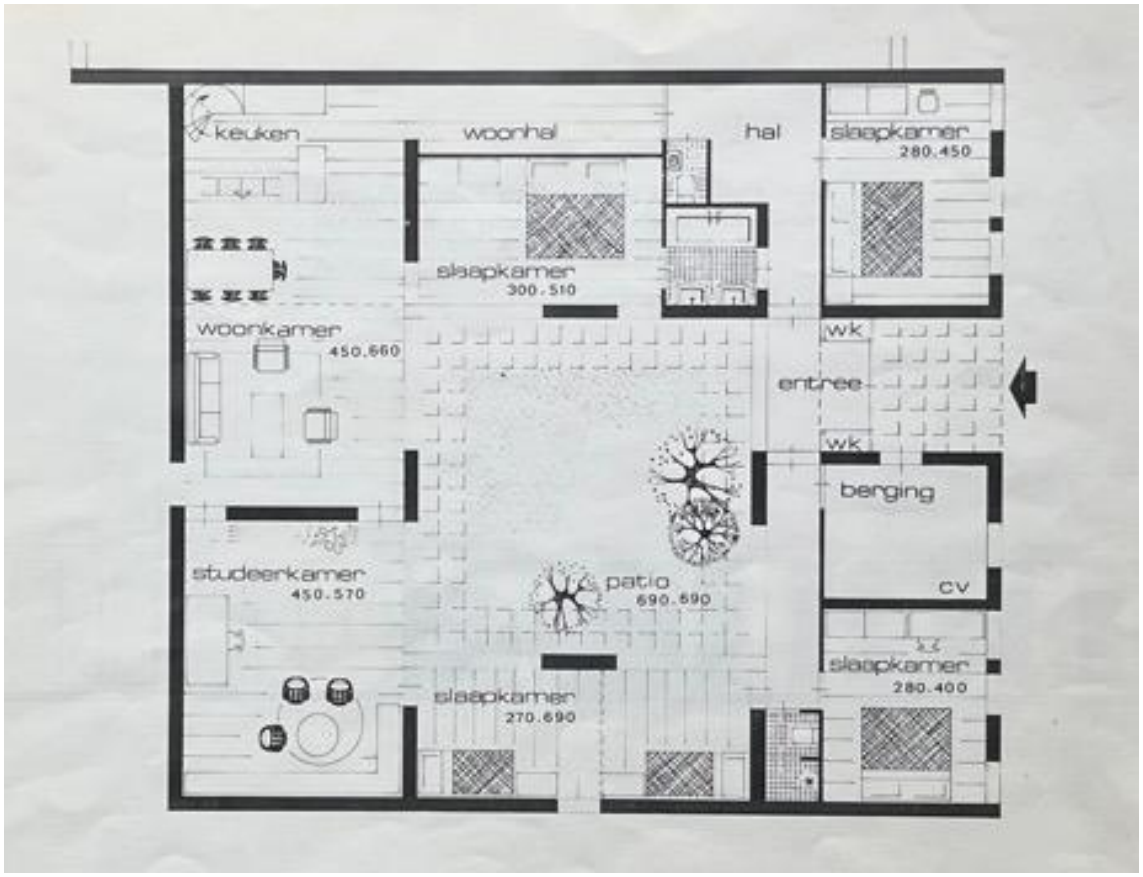

Type B (idem).

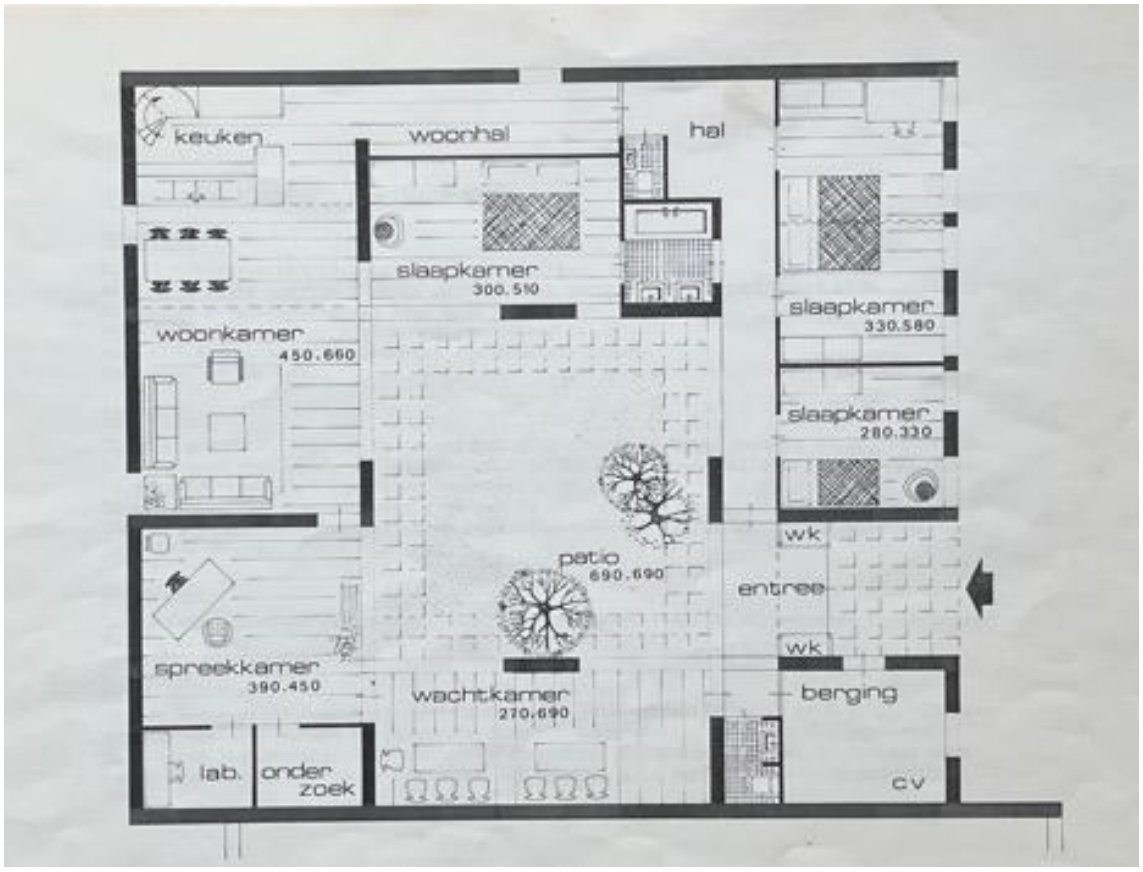

Type C (idem).

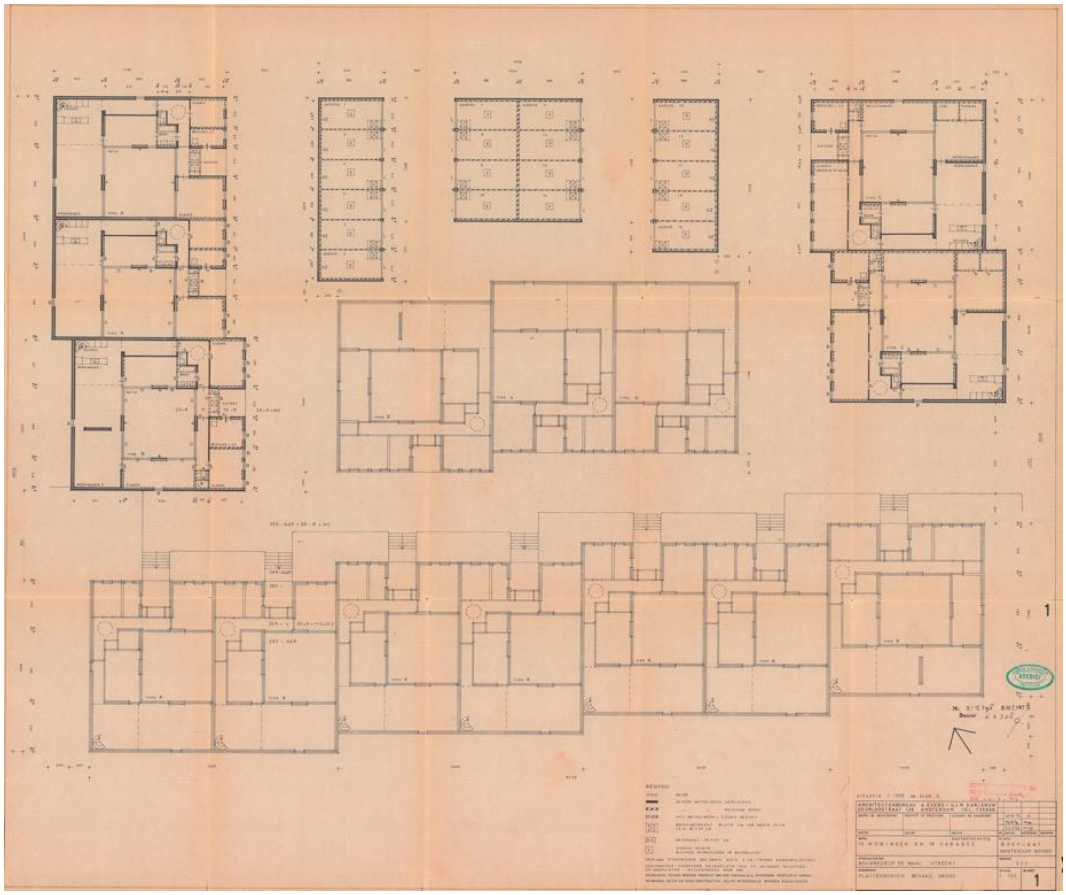

Plattegrond van de begane grond uit de bouwaanvraag (Archief Bouw- en Woningtoezicht, stadsdeel Noord)

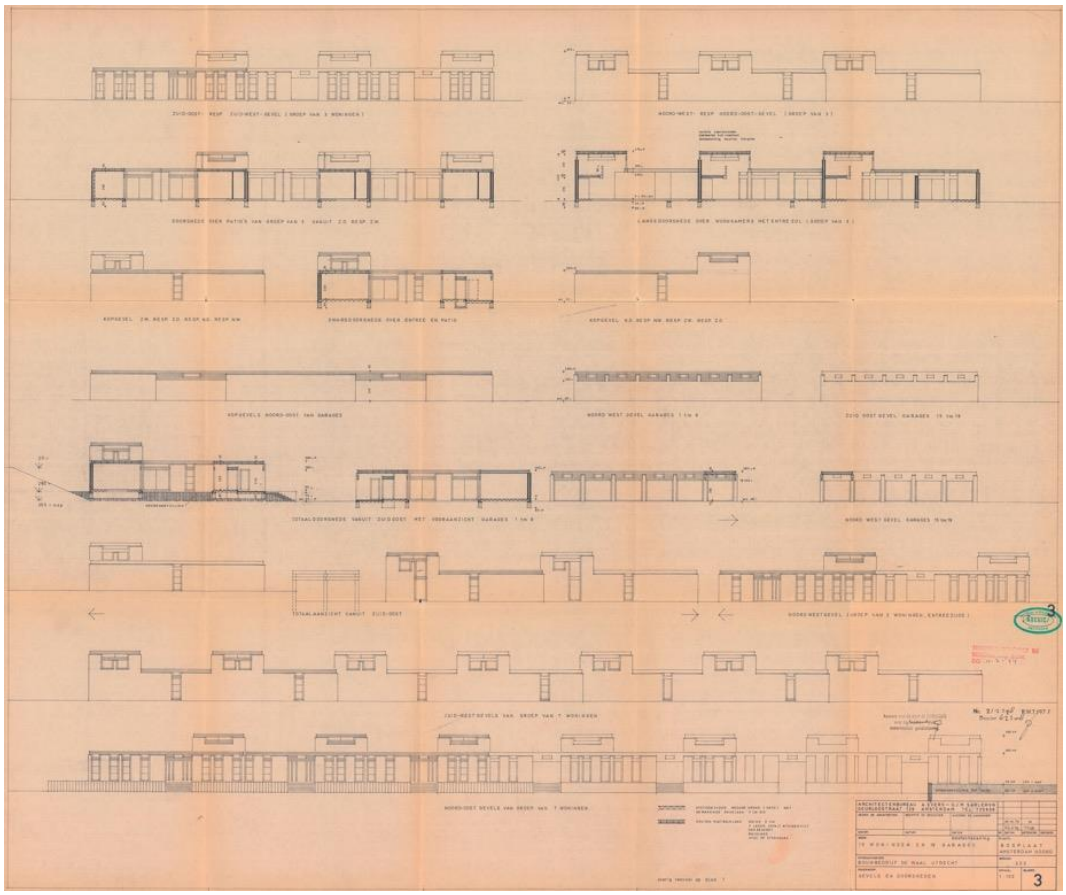

Gevelaanzichten en doorsneden uit de oorspronkelijke bouwaanvraag (Archief Bouw- en Woningtoezicht, stadsdeel Noord).

Zicht op het ensemble vanuit het Baanakkerspark (12/2023)

Woonpad met rechts de hoger liggende woningen (7/2024).

Doorkijk tussen de garages gezien vanuit het noorden (8/2024).

De woningen in aanbouw…

…en vlak na oplevering met de buitenruimte nog in aanleg (privébezit bewoner).

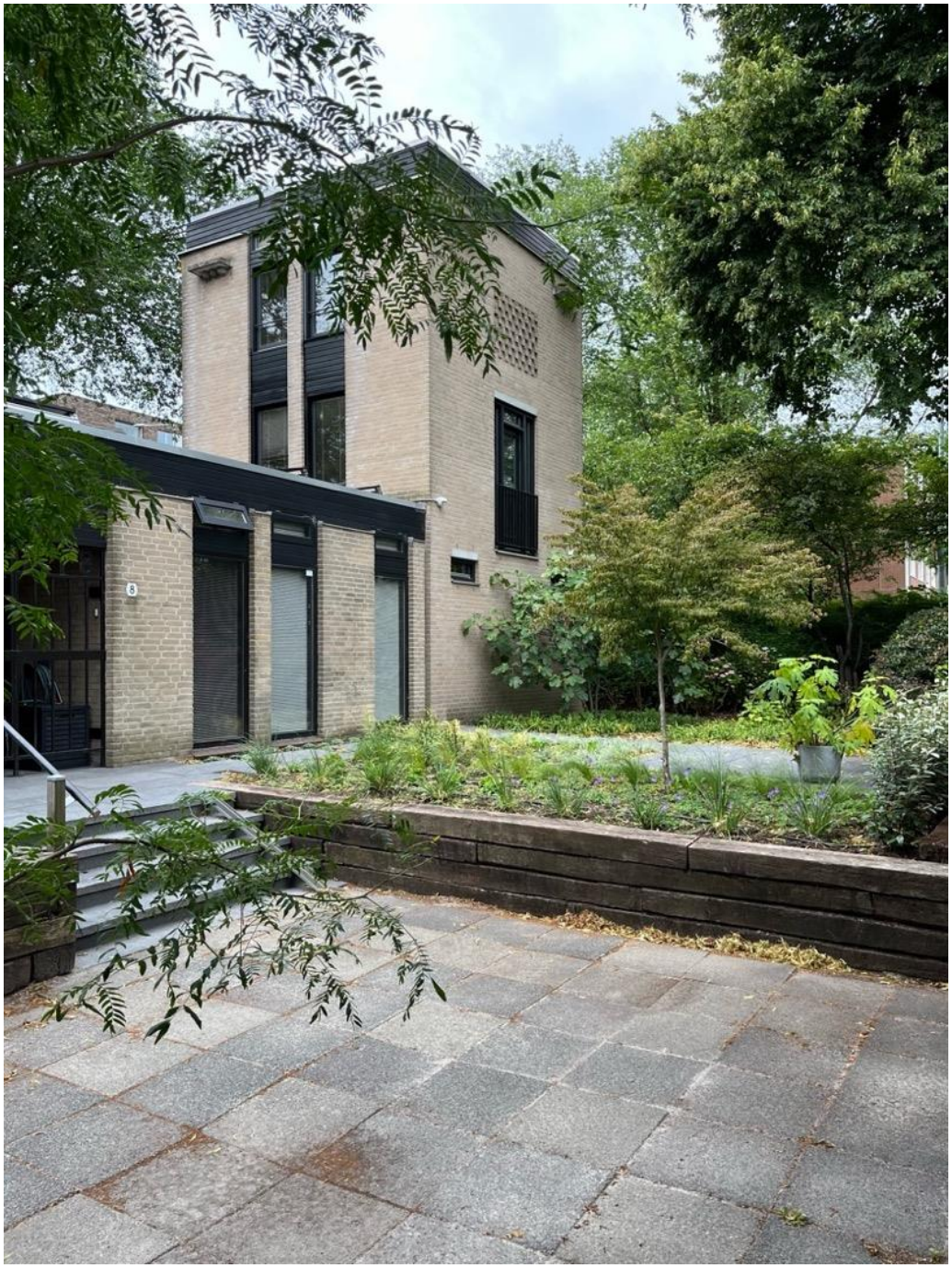

Uitbreiding van Bosplaat 6, ontworpen door A. en P. Evers (7/2024).

Links: getrapt metselwerk als hoekoplossing; rechts: trappenhuis in het torentje (7/2024).

Impressie van de gevels (12/2023).

Impressie van de gevels aan de buitenzijde, de uitbouwen en de patio's (8/2024).

Genuanceerde steen in wildverband met brede lint- en stootvoegen (7/2024).

Het daklandschap van de strook parallel aan de IJdoornlaan (7/2024).

Binnengevel van een van de patio's (7/2024).

Links: verbindende luifel tussen de garagestroken (12/2023); rechts: achtergevel van de garages (8/2024).

Impressie van grotendeels originele afwerking met schoon metselwerk en donker geschilderd houtwerk, Bosplaat 6; verhoogd gedeelte met vide en entresol, Bosplaat 6 (7/2024).

Steektrap naar de entresol (7/2024).

Links: doorkijk vanuit entreehal naar de woonhal; rechts: de zogenaamde woonhal, de verbrede gang in het tussenlid met hier de oorspronkelijke binnenpuien met zware kalven (7/2024).

Impressie van interieur met origineel gebeitst houtwerk en niet oorspronkelijk, wit-geschilderd metselwerk, Bosplaat 24; keuken met bovenliggende entresol, het schroten-plafond stamt wel uit de bouwtijd, maar is door de bewoners zelf aangebracht (8/2024).

Links: woonhal met doorkijk naar keuken; rechts de oorspronkelijke open haard, het tegelwerk is door de bewoners aangebracht (8/2024).

Boven: palissade en trap van spoorbielzen (12/2023); onder: originele bestrating en boomgroepen in de woonpaden (8/2024).

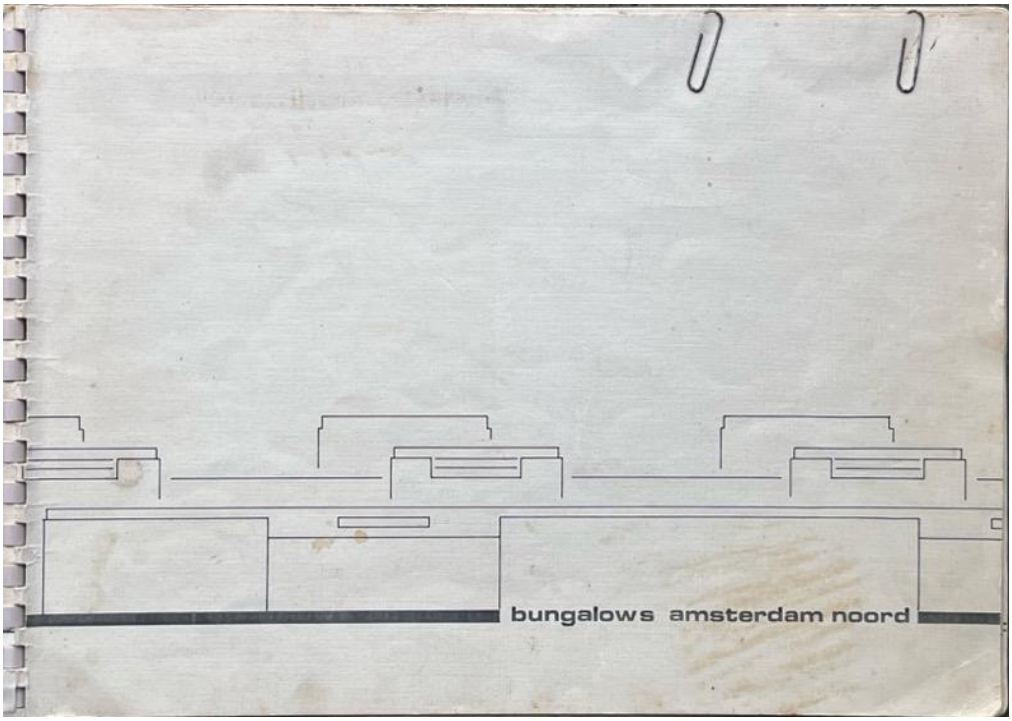

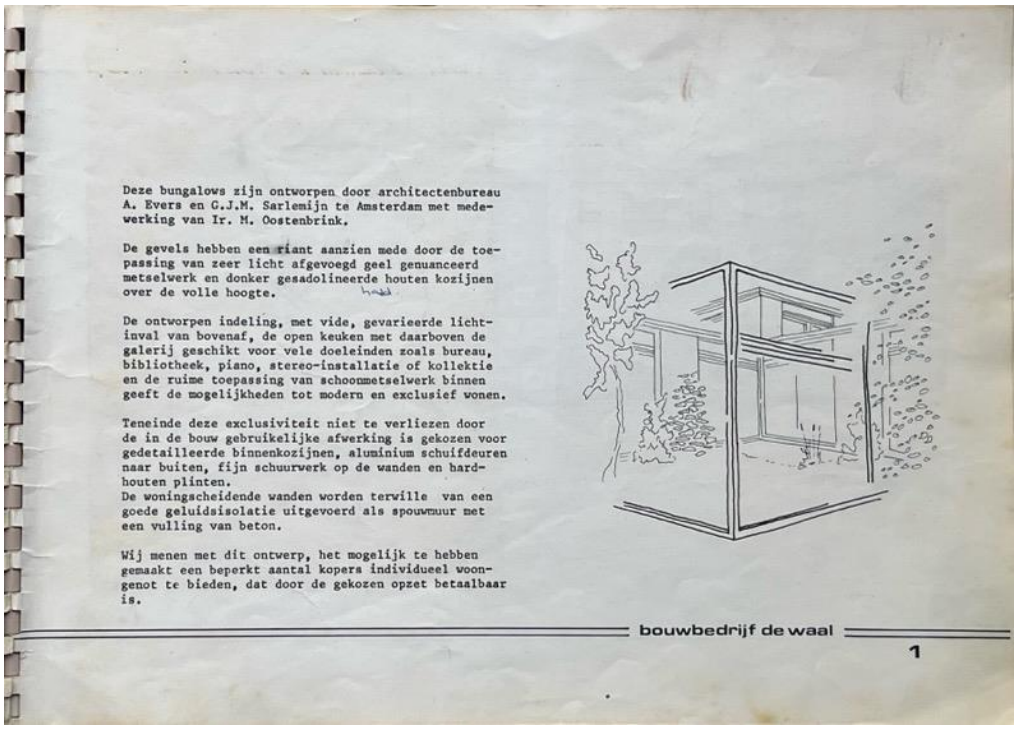

Originele verkoopbrochure uit 1974 (privébezit bewoner).